

FRANS LIST PIANIST, DIRIJYOR VA BUYUK KOMPOZITOR

Po'latova To'maris Chori qizi
Shahrizabz davlat pedagogika instituti
Musiqa ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annatsiya: Ushbu maqolamda Frans Listning hayoti va ijodi va ijodiy faoliyati haqida qisqacha ma'limot berib o'tamiz.

Kalit so'zlar: Simfonik poema, pyesa, rapsodiya, prelyudlar, inqilobiy simfoniya.

In the article: In this article, we will give brief information about the life and work of Franz Liszt.

Keywords: Symphonic poem, play, rhapsody, preludes, revolutionary symphony.

Аннотация: В этой статье мы дадим краткую информацию о жизни и творчестве Ференца Листа.

Ключевые слова: Симфоническая поэма, пьеса, рапсодия, прелюдии, революционная симфония.

Ferens LIST (1811 - 1886) Ferens List - buyuk venger kompozitori, pianinochi, dirijyor, Vengriya musiqa san'ati rivojiga katta hissa qo'shgan jamoat arbobi. Listning taqdiri shunday bo'ldiki, u Vengriyani juda erta tark etadi. Kompozitor umrining ko'p yillarini Fransiya va Germaniya shaharlarida o'tkazdi. San'atkor List doimo o'zining venger ekanligini ta'kidlagan. U o'z xalqi, Vatani bilan faxrlanib, doimo venger musiqa madaniyatini qo'llab-quvvatlagan va rivojlantirishga harakat qilgan. Hayoti davomida List venger mavzusiga ko'p murojaat qiladi. Buni kompozitor tomonidan yaratilgan bir qancha asarlarida ham ko'rish mumkin. Jumladan, "Venger uslubidagi qahramonlik marshi", "Vengriya" kantatasi, bir nechta "Venger milliy kuylari" daftari, vatan obrazlari bilan bog'liq uchta simfonik poema, "Qahramonlar haqida girya", "Vengriya", "Gunnlar jangi", xalq ohanglari qo'llanilgan erkin shaklli venger rapsodiyalari, Vengriyaning mashhur arboblari Sh.Petefi va M.Vereshmartilaming musiqiy xarakteristikasidan iborat "Venger portretlari" fortepiano uchun mo'ljallangan qo'shiqlar turkumini keltirish mumkin. [Shuningdek](#), Venger mavzularini quyida damli cholg'ular uchun maxsus yozilgan asarlarida ham eshitish mumkin, masalan, "Gran ibodati", "Muqaddas Yelizaveta haqida afsona", "Venger toj kiyish marosimi" messasi va boshqa bir qancha asarlarini keltirib o'tish mumkin. Listning Vengriya bilan bo'lgan aloqalari haqida uning "Venger lo'lilari musiqasi" haqidagi kitobida va uning Budapeshtdagi milliy musiqa akademiyasi birinchi prezidenti etib tayinlanishi (1875) guvohlik beradi. List - musiqiy romantizmning eng yorqin namoyandasi. U kompozitor sifatida turli g'oyaviy qarama-qarshiliklar, ziddiyatlar va romantik estetikaning ta'sirini ham boshidan o'tkazgan edi. Listning o'zi ham ziddiyatlardan holi emas edi. Ijod qarama-qarshiligi bir tomondan, dasturiylikka, musiqaning aniq obrazlilikiga intilishida ko'rinsa, ikkinchi tomondan, bu vazifalami bajarishda reallikdan uzoqlashish namoyon bo'ladi. Listning dasturiylikka munosabati progressiv hodisa edi. Kompozitor o'z san'ati bilan uni qadrlaydiganlarning tor doirasi bilan cheklanmay, tinglovchilaming keng ommasi bilan so'zlashishni istardi. Chuqur fikrlar va

tuyg'ulami gavalantirishga harakat qilib, u ko'pincha abstraksiya, noaniq falsafa to'qish holatiga tushib qolar va shu sababli beixtiyor tarzda o'z asarlarining ta'sir doirasini cheklab qo'yardi. Lekin ulaming eng yaxshilarida dastuming bunday umumiy noaniqligi va noravshanlik yengib o'tilardi. List yaratgan musiqa namunalari aniq va tushunarli, mavzusi ta'sirli va ravshan, shakli aniq edi. Dasturiy an'analar Listning ko'plab transkripsiyalarida ko'zga tashlanadi, negaki, ular opera va romanslarning aniq syujeti bilan bevosita bog'liq. Listning venger xalq hayoti manzaralarini aks ettiruvchi rapsodiyalari ham dasturiy asarlar hisoblanadi. Listning dasturiylik tamoyillari Berlioznikidan farq qiladi. Berlioz simfoniyasida syujet rivojini bayoniy uslubda bersa, Listni ko'proq asosiy poetik g'oyaning umumlashmasi qiziqtiradi. o'zining rang-barang topilmalari bilan List melodika sohasini kengaytirgan holda bir vaqtning o'zida u garmoniya sohasida ham yangiliklar kiritadi. Ferens List - "simfonik poema" janri va "monotematizm" deb ataluvchi musiqiy rifojlanish usullarining yaratuvchisi bo'lib hisoblangan. Listning fortepiano texnikasi, faktura sohasidagi muvaffaqiyatlari ahamiyatlidir, negaki, List daho darajasidagi ijrochi bo'lgan va tarixda unga yetadigani bo'lmagan.

Ferens List 1811-yil 22-oktyabrda Doboryan qishlog'ida (Vengriya) dunyoga kelgan. Bolaligidan lo'lilar ohanglari va venger dehqonlarining quvnoq qo'shiqlariga maftun bo'lib qoladi. Listning otasi, graf Esterxazining katta yer-mulkida boshqaruvchi, havaskor musiqachi bo'lgan va o'g'lining musiqaga qiziqishini rag'batlantirib turgan. Aynan otasi yosh Ferensga fortepiano chalish sirlarini o'rgatgan. Yosh ijrochi 9 yoshida qo'shni Shoprone shaharchasida o'zining birinchi konsertini beradi. Tez orada u Esterxazining ajoyib qasriga taklif etiladi. Bolakayning ijro mahorati graf mehmonlarini shunchalik hayratlantirdiki, bir nechta zodagonlar Listning musiqiy ta'lim olishi uchun pul to'lash istagini bildirishadi. Natijada Ferensni o'z bilimini oshirishi uchun Venaga yuborishga qaror qilishadi. Bu yerda kompozitsiyani A.Salyeridan va fortepianoni Yevropaning yirik pedagogi Karl Chemidan o'rganadi. Listning Venadagi debyuti 1822-yil 1-dekabrda bo'lib o'tadi. Tanqidchilar hayratda qolishadi va shu kundan e'tiboran, List uchun shuhrat va to'la zallar ta'minlanadi. U mashhur noshir A.Diabellidan vals mavzusiga variatsiyalar yozish taklifini oladi. Shunday qilib, noshir xuddi shu iltimos bilan murojaat qilgan buyuk Betxoven va Shubertlar davrasiga yosh musiqachi List ham qo'shib qoldi. Shunga qaramay List (xorijlik sifatida) Parij konservatoriyasiga qabul qilinmagan va o'z bilimini oshirish maqsadida darslarga qatnaydi. List musiqa nazariyasi bo'yicha Parijda italyan operasi kapelmeystri F.Pauer va konservatoriya professori A.Reyxdan (mil- latlari chek bo'lgan) ta'lim oladi. Listning dastlabki kompozitorlik tajribalaridan biri 1825-yili Grand Operada qo'yilgan "Don Sancho" yoki "muhabbat qasri" ope rasi bo'ldi. Bu vaqtda u konsertlar bilan Fransiya va Angliyaga bir qator safarlarni amalga oshiradi. Otasining o'limidan so'ng (1827) List dars bera boshlaydi. O'sha paytda yosh bastakorlar G.Berlioz va F.Shopen bilan tanishadi. Ularning san'ati Listga katta ta'sir ko'rsatib, Berliozning partiturasidagi milliy-mahalliy boylikni "forteplano tiliga o'girish" hamda Shopenning mayin lirizmini o'zining jo'shqin temperamenti bilan qo'shib olib borishni uddalay oldi. List Shopenga bag'ishlangan ko'plab nozik va aniq tavsiflar va kuzatishlardan iborat bo'lgan kitob yozadi. 1830-yil boshida italiyalik virtuoz skripkachi N.Paganini List ning eng yaxshi ko'rgan san'atkoriga aylandi. List

o 'sha darajada ajoyib fortepiano uslubini yaratishni maqsad qilib oldi va hatto, Paganinining konsert estradasida o 'zini tutishidagi ayrim xususiyatlariga taqlid qilardi. Endi List virtuoz pianinochi sifatida raqobatchiga ega emasdi. List hissiyotli va jozibali inson bo 'lgan. Uning har bir konserti haqiqiy tomoshaga aylanadi. O 'z davrida List butun Yevropaning idealiga aylandi va konsert safarlariga uch yil davomida muttasil baland va ommaviy muhokama etiluvchi "romanlar"ga hamrohlik qildi. 1834-yil List grafinya Mari d 'Agu bilan birgalikdagi hayotini boshlaydi. Ularning turmushida bir o 'g'il va ikki qiz farzand tug'iladi. 1835-yildan 1839-yilgacha List Marid'Agu bilan Shveysariyadan Italiyagacha katta sayohatni amalga oshiradi. O 'zining Shveysariya haqidagi taassurotlarini List "Sayohatchi albomi"(1835-1836) nomi bilan fortepiano asarlari turkumida gavdalantirgan. Bu turkum to 'rt bo 'limdan iborat bo 'lib, birinchi bo 'lim - "Taassurot va poetik kechinmalar" deb nomlanadi, bu bo 'lim quyidagi yettita pyesani o 'z ichiga oladi. Jumladan, "Lton", "Buloqda", "Vallenshtadt ko'lida", "Jeneva qo'ng'iroqlari", "Oberman vodiysi", "Vilgelm Tellning butxonasi", "Psalom" pyesalar jamlanmasidan iborat. Ferens Listning "Sayohatchi albomi"ning ikkinchi bo 'limi "Alp yaylovi gullari" kabi nomlangan bo 'Isa, uchinchi bo 'lim "Parafrazalar"dan iborat. 1837-yilning may oyida List Mari d 'Agu bilan Italiyaga jo 'naydi. Uyg'onish davri italyan san'ati yodgorliklari ta'siri ostida List to monidan keyinchalik "Sayohatning ikkinchi yili" shaklida qayta ish langan quyidagi asarlari yaratiladi. Jumladan, "Nikoh" (Rafael surati bo'yicha), "Mutafakkir" (Mikelanjelo haykali bo'yicha), uchta "Petrarka soneti", "Danteni o'qigach" sonata-fantaziyasi kabi asarlari kiradi. F.Listning serunum konsert faoliyati 1839-1847-yillar qayd etiladi. Kompozitor Avstriya, Belgiya, Angliya, Fransiya, Vengriya, Shotlandiya, Rossiyada bir qancha chiqishlar qiladi va 1849-yilda konsertlar turkumini yaratadi. Mazkur konsertlarda List tomonidan ijro etilgan asarlar ko'lami juda keng bo'lib, shaxsiy transkripsiyadagi turli opera uvertyuralari, shuningdek, "Don Juan", "Figaroning uylanishi", "Iblis Robert", "Gugenotalar", "Norma" operalari mavzulariga parafrazalar, Betxovenning Beshinchi, Yettinchi simfoniylari, Paganini kaprizlari, Bax, Betxoven, Shopen, Shubert, Shumanlar asarlari va ko'plab shaxsiy asarlarini (Venger rapsodiyalari, "Petrarka sonetlari" va boshqalar) mohirlik bilan ijro qiladi. 1842-yilning aprel oyida List Rossiyaning Peterburg shahrida 1843-yil may oylarida esa yana Peterburg va Moskva shaharlarida o'zining konsert chiqishlarini amalga oshiradi. 1847-yil List Ukrainaning Kiyev va Odessa shaharlarida, Moldaviyada, Qora dengizdan Turkiyaga o'tib, Konstantinopolda bir qator konsertlar beradi, keyin esa Ukrainaga qaytib, bu yerdagi Yelizavetgrad shahrida pianist-virtuozning sayohatlari davri o 'z yakuniga yetadi. 1839-yil Mari D'Agu bilan ajrashgach, List polyak pomeshigining qizi Karolina Vitgenshteyn bilan uchrashadi. 1848-yilning boshida List Karolina Vitgenshteyn bilan birgalikda Germaniyaning Veymar shahriga kelib joylashadi. Kichik nemis shaharchasi Veymar bir vaqtlar gullab-yashnagan madaniy markaz bo'lgan va List unga san'at poytaxti sharafini qaytarishni orzu qilgan. List Veymar opera teatri dirijyori etib tayinlanadi. Opera teatriga o'n yillik rahbarligi davrida List turli bastakorlarning operalarini ko'plab sahnalashtirish ishlarini amalga oshirdi. Jumladan, Glyukning "Orfey", "Alsesta", "Armida"; Meyerbemning "Gugenotlar"i, Betxovenning "Fidelio"si, Motsartning "Don Juan" va "Sehrli nay"i, Rossinining "Vilgelm Tell" va "Otello"si, Vebeming "Freyshyus" va "Evrianta" kabi

asarlari sahnalashtirildi. Veymarda List o'z zamondoshlari operalarini targ'ib etadi. 1852- yili u Berliozning "Benvenuto Chellini", 1855-yili esa Shumanning "Genoveva" operalarini qo'yadi. Shuningdek Vagneming "Tangeyzer"(1849), "Loengrin" (1850), "Uchar gollandiyalik" (1853) operalari qo'yiladi. List Fransiyada Berliozning romantik uslubi tushunilmagan bir paytda bu bastakor musiqasi kunlarini uyushtiradi. List tomonidan Berliozning "Fantastik simfoniya", "Garold Italiyada", "Romeo va Juletta", "Faustni qoralash" va "Rim kamavali" kabi asarlari ijro etiladi. 1856-yilda Motsart tavalludining 100 yilligi munosabati bilan List Venada dirijyorlik qiladi. Listning adabiy faoliyati yangi musiqani bosma so'z bilan faol targ'ib qilishida namoyon bo'ldi. U Berliozning "Garold Italiyada"si, Vagneming "Tangeyzer", "Uchar gollandiyalik", "Lo engrin" operalariga bag'ishlangan maqolalari katta tadqiqot bo'lib, ularda sanab o'tilgan kompozitorlar ijodi va ularning asarlari tahlili berilgan. Veymarda Listning ikkita kitobi yozilgan bo'lib, bular "Shopen" (1849) va "Venger lo'lilari" musiqasi haqida (1854). Veymar davrida Listning pedagogik faoliyati. Ommaviy chiqishlardan voz kechgach, List o'zini yosh musiqachilarni tarbiyalashga bag'ishladi. List o'quvchilari qatorida yetuk pianinochi va dirijyor Gans Bulov, pianinochi Karl Tauzig, bastakorlar Petr Komelius va Ioaxim Rafflar bo'lgan. Butun umri davomida Ferens List 337 nafar o'quvchini tarbiyalagan. Ular orasida rossiyalik o'quvchilar ham bo'lgan (Aleksandr Ziloti, Vera Timanova). 1854-yili List Veymarda "Yangi Veymar uyushmasi"ni tuzdi, 1861-yili "Umumnemis musiqa uyushmasi"ga asos soldi. Ularning vazifasi yangi, ilg'or musiqa san'ati g'oyasini yoyish va buyuk kompozitorlar - oldingi va zamonaviy kompozitorlarning ijodini targ'ib etishdan iborat bo'lgan edi. Veymarda List chex musiqasining buyuk klassigi Bedrix Smetana, Iogannes Brams, venger skripkachisi Edde Remini, rus kompozitorlari A.N.Serov, A.G.Rubinshteyn va boshqalar bilan uchrashadi. Veymar davrida 12 ta simfonik, 15 ta venger rapsodiya, fortepiano konsertlarining yangi tahriri, "Oliy mahorat etyudlari" va "Paganini kaprizlari bo'yicha etyudlar" yozildi. Shuningdek, h-moll sonatasi ham shu davrda ijod qilingan. Listning 12 ta simfonik poemasi dasturiy musiqaning go'zal namunalari hisoblanadi. Unda musiqiy obrazlar va ularning tadriji poetik hamda ma'naviy-falsafiy g'oyalar bilan bog'lanib ketgan. List bir qismli shaklda yozilgan yirik dasturiy asar bo'lgan yangi romantik janr - "simfonik poema" yaratuvchisi bo'ldi. Simfonik poemalarda List tomonidan gavdalantirilgan obrazlar doirasi juda kengdir. Viktor Gyugoning she'rlariga yozilgan "Tog'da eshitganlarim" simfonik poemada tabiatning ulug'vorligi, insoniy iztiroblar va kechinmalarga zid qo'yishdek romantik g'oyalarni mujassamlashtiradi. F.List Gyotening yuz yillik yubileyiga yozilgan "Tasso" simfonik poemada Tassoning hayotligidagi iztiroblari va Lining vafotidan so'ng ulug' iste'dodining zafarli tantanasi tasvirlanadi. "Orfey" (1854) simfonik poemasi Glyukning Veymardagi "Orfey" operasi postonovkasiga uvertyura sifatida yozilgan. Mazkur simfonik poemada List san'at ramziga aylangan frakiyalik xonanda Orfey haqidagi mashhur qadimgi yunon afsonasini gavdalantirdi. "Prometey" (1850) simfonik, poemasi dastlab Gardeming "Prometeyning ozod etilishi" dramasi postanovkasiga uvertyura edi. Bu asar xudolardan olovni o'g'irlab, odamlarga tuhfa etgan yunon afsonasi qahramoni Prometeyning azamat obrazi bilan uyg'unlashgan. "Prelyudlar" simfonik poemasi avval Lamartin she'ri asosida yaratilgan bo'lib, Jozef Otranning matni asosidagi to'rt erkaklar xoriga kirish tarzida yaratilgan edi. Keyinroq

uni qayta ishlash asnosida mustaqil simfonik poemaga aylantirish jarayonida List Lamartinning “Poetik mushohadalar” she’rini tanlaydi va uning matni musiqaga ko‘proq mos kelishini anglab yetadi. Ferens Listning yana boshqa simfonik poemalarini sanab o‘tish mumkin, jumladan, “Mazepa” (1851, V.Gyugo asari asosida), “Bayram jarangi” (1853), “Qahramon haqida yig‘i-yo‘qlov” (1850-1854), “Vengriya” (1854), “Gamlet” (1858, Shekspir tragediyasi bo‘yicha), “Gunnlar jangi” (1857, nemis rassomi Vilgelm Kaulbax freskasi bo‘yicha), “Ideallar” (1857, Shiller asari asosida) shular jumlasidandir. F.Listning Veymar davrida ikki dasturiy simfoniya yozilgan. 1854-yilda “Faust” simfoniyasi, u uch qismdan iborat bo‘lib, “Faust”, “Gretxen”, “Mefistofel”ni o‘z ichiga oladi. 1857-yilda Dantening “Uohiy komediya”si bo‘yicha ikki qismdan iborat simfoniya, bunda “D o‘zax” va “Arosat” qismlaridan iborat. Shuningdek, Lenauning “Faustdan ikki epizod”, “Tungi namoyish” va “Mefisto-vals” (1860) asarlari yozilgan. Rim va ikkinchi Veymar davri 1861-yilda List knyaginya Vitgenshteyn bilan nikohini ilojsiz qilib qo‘yayotgan bir qator siyosiy va diniy xarakterdagi g‘ovlarni bartaraf etishga umid qilib, Rimga otlandi. Rim katolik cherkovi ulaming ittifoqiga fotiha berishdan bosh tortgach, g‘ayratli musiqachi charchagan va hayotdan hafsalasi pir bo‘lgan holda tarki dunyo qiladi. 1865 yil List abbatlik darajasini qabul qildi va bir necha yirik diniy asarlar yozadi, bulardan “Muqaddas Yelizaveta” (1862), “Xristos” (1866) oratoriyalari, “Venger tojlanish messasi” (1867). Rim davrida List dunyoviy yo‘nalishda ham bir muncha musiqalar yozdi, masalan, “O‘rmon shovqini” va “Gnomlar yurishi” mashhur fortepiano etyudlari (1862), “Ispan rapsodiyasi” (1863), Betxoven, Verdi va Vagner asarlari transkripsiyalari shular jumlasiga kiradi. 1869-yili List Veymarga qaytadi, bastakor ijodining so‘nggi davri boshlandi. Bu davrda List Vena, Parij, Budapeshtga borib turar edi. Vatani, Budapeshtda u milliy musiqa akademiyasining birinchi prezidenti va o‘qituvchisi etib tayinlangan (1875). Veymarda Listning oldiga ko‘p sonli o‘quvchilar kelishar edi. Jumladan, A.Ziloti, Sofya Metner, Vera Timanova. Listning huzurida A.P.Borodin bir necha marta bo‘lgan. List tashabbusi bilan A.Borodinning simfoniyasi ilk ijrosi Baden-Badenda uyushtiriladi (1880). List rus bastakorlarini yaxshi ko‘rar va ularning asarlariga ko‘plab transkripsiyalar yozgan edi: “Ruslan va Lyudmila” operasidan Chernomor marshi, Chaykovskiyning “Yevgeniy Onegin” operasi, Al-yabyevning “Bulbul”, Rubinshteynning “Azra”sidan polonezlar. List tomonidan Aleksey Tolstoyning “So‘qir mashshoq” matniga melodeklamatsiyasi yozilgan. Hayotining so‘nggi yillarida List “Sayohatlaming uchinchi yili”ni yozdi. Unda bastakorning Rim taassurotlari aks etgan (“dyeste villas! sarvlari”, “dyeste villasi faw oralari”). So‘nggi davrda List ijodi turli qarama-qarshiliklarda o‘tadi, bunda diniy mushohada unsurlariga ega bo‘lgan musiqiy asarlar bilan birgalikda, musiqiy impressionizm manbalarini ochib beruvchi asarlar ham uchraydi. (“Qo‘ng‘ir bulutlar” (1881), “Motam qayig‘i” (1882). Shuningdek, List maishiy raqs janri bilan bog‘liq bo‘lgan yorqin asarlar ham ijod qildi. Bunda uchta “Yoddan chiqqan vals” (1881-1883), ikkinchi va uchinchi “Mefisto-vals” (1880-1883), “Mefisto-polka” (1883), “So‘nggi venger rapsodiyalari”ni yozdi. So‘nggi yillarda List ommaviy chiqishlarini qayta boshlaydi. Vagner vafotidan so‘ng 1883-yili List Veymarda xotira konsertini o‘tkazadi. 1886-yil boshida 75 yoshli List Angliyaga boradi, u yerda qirolicha Viktoriya tomonidan qabul qilinadi va uni qadrllovchilar tomonidan hayajon bilan kutib olinadi. Charchagan va

o'zini yomon his qilayotgan List Angliyadan Bayretga har yilgi Vengriya festivaliga keladi. U ana shu shaharda 1886-yil 31-iyulda o'pka shamollashiga chalinib vafot etadi.

Ferents List hayoti va ijodining asosiy sanalari. Ferents Lisning hayoti va faoliyati Ferents List haqida qisqacha xabar

Vengriyaning musiqiy dahosi List Ferents o'zining ko'p qirrali va jonli shaxsiyati bilan tanilgan. Ushbu ixlosmandning ajoyib iste'dodi nafaqat asarlar yaratishda, balki boshqa shakllarda ham namoyon bo'ldi. Iste'dodli pianinochi, musiqa tanqidchisi va dirijyor, u ijtimoiy ishlarda ham faol ishtirok etdi va uning yangilik, tetiklik va tetiklikka bo'lgan intilishi sifat o'zgarishlarini keltirib chiqardi musiqiy san'at o'sha davr.

Liszt Ferenc 1811 yilda havaskor musiqachi oilasida tug'ilgan. U yoshligidan venger va lo'lilarning xalq qo'shiqlariga muhabbat qo'ydi, bu uning iste'dodini rivojlantirishga katta ta'sir ko'rsatdi va ijodida iz qoldirdi. Liszt birinchi musiqa darslarini otasidan olgan va 9 yoshida u Vengriyaning bir qancha shaharlarida bo'lgan. Musiqani o'rganishni davom ettirish uchun Ferents 1820 yilda otasi bilan Vena shahriga bordi, u erda u shaxsiy darslarda qatnashdi. 11 yoshida Liszt o'zining birinchi asari - Diabellining Vals uchun o'zgarishlari. 1823 yilda Parij konservatoriyasiga muvaffaqiyatsiz qabul qilish (u chet ellik bo'lganligi sababli qabul qilinmadi) yosh dahoni buzmad va u shaxsiy o'qishini davom ettirdi. Va tez orada u o'zining virtuoz ijrolari bilan Parij va Londonda zabt etdi. Shu vaqt ichida Frants Liszt ko'plab fortepiano asarlari va bitta jiddiy opera asarini yozdi.

1827 yilda uning otasi vafot etdi va Liszt o'z-o'zini o'rganishni davom ettirdi va ko'plab gastrollarda bo'ldi. Uning 30-yillarning ayrim simfoniyalarida aks etgan inqilobiy voqealar uning dunyoqarashi va axloqiy e'tiqodining shakllanishiga ta'sir ko'rsatdi. Liszt Ferencz ko'plab taniqli shaxslar bilan muloqot qildi, ular o'zlarining badiiy ideallarining rivojlanishiga o'zlarining san'atlari bilan ham ta'sir ko'rsatdilar. Shunday qilib, Gugo, Shopin, Berlioz va Paganini, bu taniqli shaxslar bilan tanishish, Liszt o'z mahoratini oshirishga va o'rgatishga majbur qildi.

Ferens, bundan tashqari, san'at ahli va ularning jamiyatdagi hayoti to'g'risida ko'plab maqolalar yozgan. Bundan tashqari, u konservatoriyada dars bergan va butun Evropa bo'ylab konsertlari bilan ko'p sayohat qilgan. Shuningdek, u Rossiyada bo'lib, u erda Glinka va boshqa musiqiy arboblardan uchrashdi. 1848 yildan 1861 yilgacha. uning hayoti boshqacha yo'nalish oladi. Liszt Ferents uylanadi, virtuoz pianinochi sifatida o'z faoliyatini tark etadi va Veymar teatrida dirijyorlikni boshlaydi. U yangi san'at, yangi janrlar va ovoz uchun kurashadi. U o'zining dastlabki asarlarini to'ldiradi va takomillashtiradi, shuningdek, yanada mukammalroq yangilarini yaratadi. Liszt Vengriya musiqasini o'rganish bo'yicha kitoblar ham yozadi, bepul o'qituvchilar faoliyatini olib boradi va yosh musiqachilarni qo'llab-quvvatlaydi.

1858 yilda u teatrdan tark etib, Rimga ko'chib o'tdi va u erda ruhoniylar lavozimiga tayinlandi va engil ruhiy asarlar yozdi. Biroq, dunyoviy shaxs bo'lib, Liszt o'zini cherkovga to'liq bag'ishlay olmaydi. Va 1869 yilda Ferens Veymarga qaytib keldi. Faol va faol hayotni davom ettirib, Budapeshtda u rahbar va o'qituvchi bo'lgan konservatoriyaning yaratadi. U asta-sekin yozishni va konsert berishni davom ettiradi.

Mana shunday Frants List! Uning tarjimai holi nihoyatda qiziqarli va boy va bu odamning faoliyati jahon musiqa madaniyati rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Ferenc (Franz) List (venger Liszt Ferenc, nemis. Frants Liss; 1811 yil 22-oktabr, Ryding, Avstriya imperiyasi - 1886 yil 31-iyul, Bayrut, Germaniya) - Avstriya-venger bastakori, pianinochi, o'qituvchi, dirijyor, publitsist, musiqiy romantizmning yirik vakillaridan biri.

1.Xususiyat Lisst 19-asrning eng buyuk pianistachisiga aylandi. Uning davri kontsert pianizmining gullab-yashnagan davri edi, Litst bu jarayonning boshida edi, cheksiz texnik imkoniyatlarga ega edi. Hozirga qadar uning mahoratligi zamonaviy pianinochilar uchun yo'nalish bo'lib qolmoqda va uning asarlari pianino mahoratining eng yuqori cho'qqisi hisoblanadi.

1843 yilda List Gollandiyada va Germaniyada tenor Jovanni Batista Rubini bilan konsert safari uyushtirdi.

Umuman olganda faol kontsert faoliyati 1848 yilda tugagan (oxirgi konsert Elisavetgradda berilgan), shundan so'ng Liss kamdan-kam ijro etgan. Lisst bastakor sifatida uyg'unlik, ohang, shakl va to'qima sohasida juda ko'p kashfiyotlar qildi. Yangi instrumental janrlar (rapsodiya, simfonik she'r) yaratdi. U Shuman va SHopen tomonidan bayon qilingan, lekin u qadar jasorat bilan rivojlanmagan bir qismli tsiklik shaklning tuzilishini shakllantirdi. Lisst san'at sintezi g'oyasini faol ravishda ilgari surdi (Vagner bunga sodiq edi). U "sof san'at" davri tugaganligini aytdi (bu tezis 1850-yillarning 50-yillari tomonidan ilgari surilgan). Agar Vagner bu sintezni musiqa va so'zlar o'rtasidagi bog'liqlikda ko'rgan bo'lsa, unda Litst uchun bu rasm, me'morchilik bilan ko'proq bog'liq, garchi adabiyot muhim rol o'ynagan bo'lsa. Shuning uchun dasturiy asarlarning bunday mo'lligi: "Betrothal" (Rafaelning rasmiga asoslanib), "Mutafakkir" (Mikelanjeloning Lorenzo Medichining qabr toshidagi haykalchasi) va boshqalar. Keyinchalik, san'at sintezi g'oyalari hozirgi kungacha keng qo'llanilgan.

Litst ulkan odamlarga ta'sir qilishi va yovuzlik bilan kurashishi mumkin bo'lgan san'atning kuchiga ishongan. Bu uning ta'lim faoliyati bilan bog'liq. Liszt o'qitish bilan shug'ullangan. Veymarda uni ko'rish uchun butun Evropadan pianistlar kelishdi. Zal bo'lgan uyida u ularga ochiq darslar o'tkazgan va buning uchun hech qachon pul olmagan. Borodin, Ziloti va Albert unga tashrif buyurishdi.

Lits Veymarda faoliyat olib bordi. U erda operalar (jumladan, Vagner) sahnalashtirdi, simfoniya ijro etdi.

Adabiy asarlar orasida - Shopin haqidagi kitob, Vengriya lo'lilarining musiqasi haqida kitob, shuningdek dolzarb va global mavzulardagi ko'plab maqolalar mavjud.

2.Biografiya Ferenc Liszt 1811 yil 22-oktabrda Vengriyada, Doboryan shahrida (reydning avstriyalik nomi), Komitat (viloyat) Sopron shahrida tug'ilgan.

2.1.Ota-onalar Frants Lissning otasi Adam Liss (1776-1826) knyaz Esterxazi bilan "qo'ylar populyatsiyasi ustidan nazoratchi" sifatida xizmat qilgan. Bu sharaflil va mas'uliyatli lavozim edi, chunki qo'ylar Esterhazilar oilasining asosiy boyligi edi. Shahzodalar san'atni rag'batlantirdilar. 14 yoshiga qadar Adam Jozef Xaydn boshchiligidagi knyaz orkestrida viyolonsolda o'ynagan. Pressburgdagi (hozirgi Bratislava) katolik gimnaziyasini tugatgandan so'ng, Adam List fransisklar ordeniga yangi boshlovchi sifatida kirdi, ammo ikki yildan so'ng uni tark etishga qaror qildi.

Ularning aytishicha, u fransiskaliklardan biri bilan umrbod do'stlikni saqlab qolgan, bu ba'zi tadqiqotchilarning fikriga ko'ra o'g'liga Franz ismini berishga ilhom bergan va Listning o'zi, shuningdek, fransiskanlar bilan aloqalarni saqlab, hayotining keyingi yillarida ushbu tartibga qo'shilgan. Adam Lisst o'z asarlarini Esterhaziga bag'ishlab bastalagan. 1805 yilda u knyazlarning qarorgohi joylashgan Eyzenstadtga tayinlanishiga erishdi. U erda, 1805-1809 yillarda, asosiy ishidan bo'sh [vaqtlarida](#), u erga kelgan ko'plab musiqachilar, shu jumladan Cherubini va Betxoven bilan ishlash imkoniyatiga ega bo'lib, orkestrda o'ynashni davom ettirdi. 1809 yilda Adam Rydingga yuborildi. Uning uyida Betxovenning portreti bor edi, u otasining kumiri bo'lgan va keyinchalik o'g'lining kumiriga aylandi.

Frants Lisstning onasi, yangi Anna Lager (1788-1866), Kremsda (Avstriya) tug'ilgan. 9 yoshida etim bo'lib, u Vena shahriga ko'chib o'tishga majbur bo'ldi, u erda xizmatchi bo'lib ishladi va 20 yoshida u akasi bilan yashash uchun Mattersburgga ko'chib o'tdi. 1810 yilda Adam List otasiga tashrif buyurish uchun Mattersburgga kelganida, u bilan uchrashdi va 1811 yil yanvarda ular turmush qurishdi. 1811 yil oktyabrda ularning yagona farzandi bo'ladigan o'g'il tug'ildi. Suvga cho'mish nomi lotin tilida Frantsisk va nemis tilida Franz deb yozilgan. Vengriyalik Ferenc nomi tez-tez ishlatiladi, ammo Vengriyani yaxshi bilmaydigan Lisstning o'zi uni hech qachon ishlatmagan.

O'g'lining musiqiy shakllanishida otaning ishtiroki alohida edi. Adam Lisst o'g'liga musiqani erta o'rgatishni boshladi, unga o'zi saboq berdi. Cherkovda bolakayga qo'shiq aytishni o'rgatishgan va mahalliy organistga organi o'ynashni o'rgatishgan. Uch yillik o'qishdan so'ng, Ferenc, sakkiz yoshida, birinchi marta jamoat konsertida ishtirok etdi. Otasi uni zodagonlarning uyiga olib bordi, u erda bola pianino chaldi va ular orasida xayrixoh munosabatni uyg'otishga muvaffaq bo'ldi. O'g'lining jiddiy maktabga muhtojligini tushungan otasi uni Vena shahriga olib boradi. 1821 yildan boshlab Litst Venada Karl Cerniy bilan fortepianoda o'qidi, u bolani bepul o'qitishga rozi bo'ldi. Dastlab buyuk o'qituvchi bolani jismonan zaif bo'lgani uchun unga yoqtirmasdi. Tserniyning maktabi Litstga fortepiano san'atining ko'p qirraliligini berdi. Ro'yxat Antonio Salyeri bilan birgalikda o'rganilgan nazariya. Konsertlarda qatnashgan Litst Vena jamoatchiligida shov-shuvga sabab bo'ldi. Ulardan biri paytida Betxoven Ferents tomonidan o'zining kontsertlaridan birida yorqin improvizatsiya qilinganidan keyin uni o'pdi. Lisst buni butun hayoti davomida esladi.

Venadan keyin List Parijga yo'l oldi (1823 yilda). Maqsad Parij konservatoriyasi edi, lekin u erda Lits qabul qilinmadi, chunki faqat frantsuzlar qabul qilindi. Biroq, otasi og'ir moliyaviy ahvolga qaramay Parijda qolishga qaror qildi. Shu sababli, men doimiy ravishda spektakllarni tashkil qilishim kerak edi. Lisstning professional faoliyati yoshligidan mana shunday boshlanadi. Liszga o'sha Parij konservatoriyasining o'qituvchilari dars berishgan (ular orasida Ferdinando Paer va Antonin Reyx singari taniqli musiqachilar ham bo'lgan), ammo boshqa hech kim unga pianino chalishni o'rgatmagan. Cerny uning pianino bo'yicha so'nggi o'qituvchisi edi. Bu davrda Litst - asosan uning chiqishlari uchun repertuar - etyudlar tuzishni boshlaydi. 14 yoshida u "Don Sancho" yoki "Sevgi qal'asi" operasini boshladi, u hatto Grand-Opera-da (1825 yilda) sahnalashtirildi.

1827 yilda Adam List vafot etdi. Ferents ushbu hodisadan juda xafa bo'lgan, taxminan 3 yil davomida u tushkunlikka tushgan. Bundan tashqari, u o'zining "masxaraboz" rolini, dunyoviy salonlardagi qiziqishni bezovta qildi. Shu sabablarga ko'ra Litst bir necha yil davomida Parij hayotidan chetlashtirildi va hatto uning obzori nashr etildi. Oldin Litstda ko'rilgan sirli kayfiyat ko'tariladi.

Ro'yxat faqat 1830 yilda paydo bo'ldi. Bu iyul inqilobi yili. Lisztning atrofidagi bo'ronli hayot olib ketdi, adolatni chaqiradi. Inqilobiy qo'shiqlardan foydalanish kerak bo'lgan "inqilobiy simfoniya" g'oyasi paydo bo'ladi. Lisst faol ishlariga qaytdi, muvaffaqiyatli kontsertlar berdi. Unga yaqin bo'lgan musiqachilar doirasi ko'rsatilgan: Berlioz (o'sha paytda fantastik simfoniyaning yaratgani), Paganini (1831 yilda Parijga kelgan). Dahiy skripkaching o'ynashi Lisztning o'z ijrosida yanada mukammallikka erishishga undadi. Bir muncha vaqt u kontsertlardan voz kechdi, texnikada juda ko'p ishladi va oltita etyud nomi ostida chop etilgan Paganinining prikoliga ko'chirildi. Bu keyinchalik Litst shunday yuksak darajaga olib kelgan fortepiano aranjirovkasidagi birinchi va juda ajoyib tajriba edi. Chopin shuningdek, Lisstga virtuoz sifatida ulkan ta'sir ko'rsatdi (u Litstga shubha bilan qaradi, 1848 yildan keyin o'z ishining gullab-yashnashini ko'rish uchun vaqt topolmadi va unda faqat virtuozni ko'rdi). Litstning tanishlari qatorida yozuvchilar Dyuma, Gyugo, Musset, Jorj Sand ham bor. Taxminan 1835 yil Litstning Frantsiyadagi rassomlarning ijtimoiy mavqei to'g'risida, Shumann va boshqalar haqida maqolalari nashr etilgan, shu bilan birga, Litst o'qitishni boshlagan, uni hech qachon tark etmagan.

30-yillarning boshlarida. Liszt Jorj Sandning do'sti grafinya Mari d'Agui bilan uchrashadi. U zamonaviy san'atni yaxshi ko'radi. Grafinya biroz adabiy qobiliyatga ega edi va Daniel Stern taxallusi bilan nashr etilgan. Jorj Sandning ishi uning uchun standart edi. Grafinya D'Agui va Lisst ishqiy muhabbat holatida edilar. 1835 yilda grafinya erini tashlab, o'z doiralari bilan barcha aloqalarni uzdi. Lisst bilan birga u Shveysariyaga jo'nab ketadi - Lisstning hayotining keyingi davri shunday boshlanadi.

2.3. "Adashgan yillar"

1835 yildan 1848 yilgacha Litstning hayotining navbatdagi davri davom etdi, unga "Adashgan yillar" nomi berildi (pyesalar to'plami nomidan keyin). Shveysariyada Litst va Mari d'Agui Jenevada va ba'zida ba'zi bir go'zal qishloqlarda yashagan. Litst "Sayohatchilar albomi" to'plami uchun birinchi spektakl eskizlarini yaratadi, keyinchalik "Sayohat yillari" ga aylandi (fr. "Années de pèlerinage"), Jeneva Konservatoriyasida dars beradi, ba'zan Parijga kontsertlar bilan boradi. Biroq, Parijni allaqachon boshqa bir virtuoz - Talberg olib ketmoqda va Litst avvalgi mashhurligiga ega emas. Bu vaqtda Litst o'z kontsertlariga ma'rifiy mavzuni berishni boshlagan edi - u simfoniya (forte-piano uchun) va Betxoven kontsertlarini, operalar mavzusidagi parafrazlarni va boshqalarni ijro etgan. zamonaviy jamiyat" (yuqoriga qarang). Jenevada Lisst faol Evropa hayotidan chiqib ketmadi. Uning oldiga Parijdan do'stlar, jumladan Jorj Sand keldi.

1837 yilda Litst va d'Agui bitta farzandi bilan Italiyaga ketishdi. Bu erda ular Rim, Neapol, Venetsiya, Florensiyaga - san'at va madaniyat markazlariga tashrif buyurishadi. Italiyadan Litst mahalliy tilda insholar yozdi musiqiy hayot nashr uchun Parijga yuborgan. Ular uchun yozma janr tanlangan. Ko'pgina maktublarning manzili - Jorj Sand, u ham jurnalga insholar bilan Litstga javob bergan.

Italiyada Liszt tarixda birinchi marta boshqa musiqachilarning ishtirokisiz konsertni ijro etdi. Bu jasoratli va jasoratli qaror bo'lib, nihoyat konsert dasturlarini salon zallaridan ajratib qo'ydi.

Operalardagi mavzulardagi fantaziya va parafrazalar (shu jumladan Donitsettning "Lusiya" sidan), Betxovenning "Pastoral simfoniyasi" va Berliozning ko'plab asarlarining transkripsiyalari shu vaqtga to'g'ri keladi. Parij va Venada bir nechta kontsertlar bergandan so'ng, Liszt Italiyaga qaytib keldi (1839), u erda Betxovenning simfoniyalarini pianinoga ko'chirishni tugatdi.

Liszt Vengriyaga borishni uzoq vaqtdan beri orzu qilardi, lekin uning sevgilisi Mari d'Ago bu safarga qarshi edi. [Shu bilan birga](#), Vengriyada katta toshqin yuz berdi va Liszt allaqachon ulkan mashhurlik va shon-sharafga ega bo'lib, o'z vatandoshlariga yordam berishni burch deb bildi. Shunday qilib, d'Ago bilan tanaffus bo'ldi va u yolg'iz Vengriyaga jo'nab ketdi.

Avstriya va Vengriya Liszt bilan zafar qozonishdi. Venada, kontsertlardan biridan so'ng, uning azaliy raqibi Talberg Lisztning ustunligini anglab, unga yaqinlashdi. Vengriyada Liszt millatning vatanparvarlik ruhini ko'tarish vakili bo'ldi. Uning kontsertlariga zodagonlar milliy liboslarda kelishdi va unga sovg'alar taqdim etishdi. Liszt kontsertlardan tushgan mablag'ni toshqin qurbonlariga o'tkazdi. 1842 yildan 1848 yilgacha Rossiya, Ispaniya, Portugaliya kabi butun Evropani bir necha bor sayohat qilganlar ro'yxati Turkiyada bo'lgan. Bu uning kontsert faoliyatining eng yuqori cho'qqisi edi. Ro'yxat Rossiyada 1842 va 1848 yillarda bo'lgan. Sankt-Peterburgda Liszt rus musiqasining taniqli namoyandalari - V.V.Stasov, A.N.Serov, M.I.Glinkalarni tingladi. Shu bilan birga, Stasov va Serov uning o'yinidagi zarbalarini esladilar va Glinka Lisztning yoqtirmadi, u Lisztning balandroqqa qo'ydi.

Liszt rus musiqasiga qiziqqan. U Ruslan va Lyudmilaning musiqalarini yuqori baholadi, Chernomor marshi pianino transkripsiyasini tayyorladi va "Qudratli qo'llar" bastakorlari bilan yozishmalar olib bordi. Keyingi yillarda Rossiya bilan aloqalar uzilmadi, xususan, Liszt rus operalaridan tanlangan parchalar to'plamini nashr etdi. Shu bilan birga, Lisztning ta'lim faoliyati eng yuqori darajaga ko'tarildi. Uning kontsert dasturlarida u ko'plab klassik fortepiano asarlarini (Betxoven, Bax), Betxoven va Berliozning simfoniyalarining o'z transkripsiyalarini, Shubertning qo'shiqlari va Baxning organ asarlarini o'z ichiga oladi. Lisztning tashabbusi bilan 1845 yilda Bonnada Betxoven sharafiga tantanalar tashkil etilib, u erda u erda ajoyib bastakorga yodgorlik o'rnatish uchun etishmayotgan mablag'ni ham qo'shdi.

Biroq, bir muncha vaqt o'tgach, Liszt o'zining ta'lim faoliyati bilan ko'ngli qoldi. U uning maqsadiga erishmaganini tushundi va oddiy odam Betxoven sonatasidan ko'ra zamonaviy operadan popurri tinglashdan mamnun. Lisztning faol kontsert faoliyati to'xtaydi. Bu vaqtda Liszt rus generalining rafiqasi Kerolin Vittgensteyn bilan uchrashdi. 1847 yilda ular birlashishga qaror qilishdi, ammo Kerolin uylandi va bundan tashqari, katoliklikni chin dildan e'tirof etdi. Shuning uchun, Rossiya imperatori va Rim Papasi ruxsat berishlari kerak bo'lgan ajralish va yangi to'y izlash kerak edi.

1848 yilda Liszt va Karolina Veymarga joylashdilar. Ushbu tanlov Lisztga shaharning musiqiy hayotini boshqarish huquqini berganligi bilan bog'liq edi, bundan tashqari, Veymar gersoginyaning qarorgohi edi - imperator Nikolay I. ning singlisi. Aftidan, Liszt u orqali ajrashishda imperatorga ta'sir o'tkazishga umid qilgan. Barg

ishga kirishdi opera teatri, repertuarini yangilagan. Shubhasiz, konsert faoliyatidagi ko'ngli qolganidan so'ng, u o'quv rejasini rejissyorlik faoliyatiga yo'naltirishga qaror qildi. Shuning uchun Gluk, Motsart, shuningdek, zamondoshlari - Shumann (Genoveva), Vagner (Lohengrin) va boshqalar operalari repertuarda paydo bo'ladi. Simfonik dasturlarga Bax, Betxoven, Mendelson, Berlioz va shuningdek uning asarlari kiritilgan. Biroq, bu sohada Lisst muvaffaqiyatsizlikka uchragan edi. Tomoshabinlar teatr repertuaridan norozi bo'lishdi, truppa va musiqachilar shikoyat qildilar. Veymar davrining asosiy natijasi - Litstning bastakorlik shiddati. U eskizlarini tartibga soladi, ko'plab yozganlarini to'ldiradi va qayta ko'rib chiqadi. "Sayohatchining albomi" juda ko'p ishlardan so'ng "Adashgan yillar" bo'ldi. Pianino kontsertlari, rapsodiyalar (ular da Vengriyada yozilgan kuylardan foydalaniladi), B minorda Sonata, etudalar, romanslar, birinchi simfonik she'rlar ham shu erda paydo bo'ladi, undan butun dunyo bo'ylab yosh musiqachilar Litstga undan o'rganish uchun kelishadi. Karolina List bilan birgalikda maqolalar va insholar yozadi. Shopin haqida kitobni boshlaydi. Bu vaqtga kelib, Litstning Vagner bilan umumiy g'oyalar asosida yaqinlashishi tegishli. 50-yillarning boshlarida. "Leyptsigerlar" dan farqli o'laroq, "Veymarliklar" deb nomlangan nemis musiqachilari uyushmasi (Vagner va Litstga qaraganda ko'proq akademik qarashlarni bildirgan Shuman, Mendelson, Bramlar mansub bo'lganlar) tashkil etildi. Ushbu guruhlar o'rtasida matbuotda qattiq to'qnashuvlar yuzaga keldi. 50-yillarning oxirida, Karolina bilan to'yga umid tugadi, bundan tashqari, Litst Veymarda musiqiy faoliyatini tushunmasligidan xafa bo'ldi. Shu bilan birga, Litstning o'g'li vafot etadi. Shunga qaramay, otasi vafot etganidan so'ng, Lisstda sirli va diniy tuyg'ular kuchaymoqda. Kerolin bilan birgalikda ular gunohlarini qoplash uchun Rimga borishga qaror qilishdi.

60-yillarning boshlarida Liszt va Karolina Rimga ko'chib ketishdi, ammo turli xil uylarda yashashdi. U Litstning rohib bo'lishini talab qildi va 1865 yilda u mayda tonzura va abbat unvonini oldi. Lisztning ijodiy qiziqishlari endi asosan cherkov musiqasi sohasiga tegishli: bular "Avliyo Yelizaveta", "Masih" oratoriyalari, to'rtta Zabur, rekviyem va vengerlarning toj marosimi massasi (nemischa). Kronungsessess). Bundan tashqari, "Adashgan yillar" ning uchinchi jildi falsafiy motivlar bilan to'yingan. Rimda Lisst o'ynadi, lekin juda kamdan-kam hollarda. 1866 yilda Lits Veymarga sayohat qiladi, Ikkinchi Veymar davri deb nomlanadi. U sobiq bog'bonining kamtarona uyida yashagan. Avvalgidek, unga yosh musiqachilar kelishadi - ular orasida Grig, Borodin, Ziloti.

1875 yilda Litst faoliyati asosan Vengriyada (Pestda) to'planib, u erda yangi tashkil etilgan Musiqa maktabining prezidenti etib saylandi. Liszt o'z shogirdlari - Emil fon Zauer, Aleksandr Ziloti, Evgeniy D'Albert, Morits Rozental, Ignaz Fridman va boshqa ko'plab talabalarga dars beradi. "Unutilgan vals" va fortepiano uchun yangi rapsodiyalar, "Vengriyaning tarixiy portretlari" tsiklini (Vengriya ozodlik harakati arboblari haqida) yozadi.

Litsning qizi Cosim bu vaqtda Vagnerning rafiqasi bo'ldi (ularning o'g'li taniqli dirijyor Zigfrid Vagner). Vagner vafotidan keyin u Bayrutda Vagnerian festivallarini tashkil qilishni davom ettirdi. 1886 yilgi festivallardan birida Litst shamollab qoldi va tez orada sovuq pnevmoniyaga aylandi. Sog'lig'i yomonlasha boshladi, yuragi xavotirga tushdi. Oyoqlarning shishishi tufayli u faqat yordam bilan harakatlandi.

1842 yilda Ferents Litst 24 soat ichida Sankt-Peterburgdan haydab chiqarilgan. Bundan tashqari, politsiya boshlig'i unga eng yuqori irodani berdi: List hech qachon Rossiya poytaxtiga kelmasligi kerak.

Liszt 647 ning barcha asarlari: ulardan 63 tasi orkestr uchun, 300 ga yaqin pianino uchun aranjirovkalar. Litst yozgan har bir narsada o'ziga xoslikni, yangi yo'llarga intilishni, hayolning boyligini, jasorat va texnikaning yangiligini, san'atga o'ziga xos qarashni ko'rish mumkin. Uning instrumental kompozitsiyalari musiqiy arxitekturada olg'a qadam tashladi. 13 simfonik she'rlar, "Faust" va "Divina komediyasi" simfoniylari, fortepiano kontsertlari musiqa shaklini o'rganuvchi uchun eng boy yangi materialdir. Litstning musiqiy va adabiy asarlaridan Shopin haqidagi risolalar (1887 yilda rus tiliga tarjima qilingan. P. A. Zinoviev), Berlioz, Shubertning Benvenuto Cellini haqida, Neue Zeitschrift für Musikdagi maqolalar va Vengriya musiqasiga oid katta asar nashr etilgan. ("Des Bohémiens et de leur musique en Hongrie"). Bundan tashqari, Frants Litst o'zining eng ajoyib va badiiy asarlari bo'lgan Vengriya Rapsodiyalari (yaratilish vaqti 1851-1886) bilan tanilgan. Liszt venger rapsodiyalariga asos bo'lgan folklor manbalaridan (asosan lo'lilar motivlari) foydalangan. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, instrumental rapsodiya janri - Lisztning ixtirosi. Rapsodiyalar keyingi yillarda yaratilgan: Dunyo miqyosidagi shuhrat cho'qqisiga chiqqan va monax bo'lgan ... Vengriya, ozgina venger tilini bilgan - va venger musiqasining ramziga aylangan musiqachi ... Frants Lisztning hayoti qarama-qarshiliklardan to'qilganga o'xshardi - bu uning ehtirosli tabiatiga eng mos edi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.F. Litst "Maktubni olib borish"
- 2.Kristern, "F. Lezen und Wirken aus authentischen Berichten dargestellt "(Lpc.)
- 3.Shubert, "Frants Lisztning biografiyasi" (LPC, 1871); Heymann, "L'abbé Liszt" (P., 1871)